

SOCIALINĖS IR PSICHOLOGINĖS JAUNIMO PROBLEMOS LIETUVOJE: SKAMBUČIŲ Į JAUNIMO LINIJĄ TURINIO ANALIZĖS REZULTATAI

Dr. Jonas Ruškus
Lektorė Audronė Mičiudaitė

Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinis centras
Architektų g. 1, 5107 Šiauliai
Telefonas 51 42 12
Elektroninis paštas j.ruskus@cr.su.lt

Pateikta 2001 m. gruodžio 11 d.

Parengta spausdinti 2002 m. balandžio 25 d.

Recenzavo Šiaulių universiteto Specialiosios pedagogikos fakulteto Specialiosios pedagogikos katedros vedėjas doc. dr. Algirdas Ališauskas ir Klaipėdos universiteto Visuomenės sveikatos fakulteto Socialinio darbo katedros vedėja doc. dr. Elvyra Giedraitienė

Santrauka

Straipsnyje, remiantis skambučių į Jaunimo liniją turinio analizės rezultatais, nagrinėjamos jaunimo socialinės ir psichologinės problemos Lietuvoje. Per tris mėnesius Šiaulių miesto Psichologiniame kūrybiniame jaunimo centre veikiančioje Jaunimo linijos programoje užregistruoti 2007 skambučiai, kurių turinys buvo analizuojamas taikant nestandartizuotą ir standartizuotą *kontent* analizę. Skambučių į Jaunimo liniją turinio analizė atskleidė, kad jaunimas sprendžia tokias socialines ir psichologines problemas kaip socialinės interakcijos nevisavertiškumas, bendravimo kompetencijos stoka, vienišumas, „tėvai kaip *super ego*“ ir kt. Išskirtos vyraujančios jaunimo problemų kategorijos rodo, kad jauni žmonės išgyvena socialinio identiteto formavimosi sunkumus.

Statistikos departamento duomenimis, 2000 m. Lietuvoje gyveno 3 698 500 žmonių. 15–29 metų amžiaus jaunuolių buvo 810 900. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, grupuodamas gyventojus pagal amžių, jaunimui priskiria 16–29 metų asmenis. Palyginti su visu gyventojų skaičiumi, Lietuvoje jaunimas sudaro apie 22 proc. (Lietuvos statistikos metraštis, 2000). Šio amžiaus jaunuoliai intensyviai bręsta fiziškai, psichiškai, socialiai. Jaunas žmogus jau nėra vaikas, bet dar ir ne suaugęs. Psichologinėje literatūroje šis amžiaus tarpsnis vadinamas *pereinamuoju laikotarpiu*.

Specifinė socialinė jauno žmogaus padėtis ir gyvenimiškoji aplinka veikia jo psichiką, kuriai būdingi vidiniai prieštaravimai, drovumas, bet kartu ir agresyvumas, polinkis į pažiūrų ir elgesio kraštutinumus (Žukauskienė, 1996). Manoma, kad įtampa ir konfliktai su savimi, tėvais, mokytojais, bendraamžiais, visuomene, krizių išgyvenimai, kurių jaunas žmogus nepajėgus įveikti, užgožia gebėjimą matyti šviesią tolesnio gyvenimo perspektyvą, kurti gyvenimo svajones ir planus, veda į alkoholizmą, narkomaniją, nusikaltimus. E. Diurkheimo terminais kalbant, kai išsivysto žmonių socialinė dezintegracija ir anomija, kai nutrūksta optimalūs socialiniai ir emociniai ryšiai, siejantys žmogų su kitais žmonėmis, su bendruomene, atsiranda net prielaida nusižudyti (Gailienė ir kt., 1996; Gailienė, 1998; Grigas, 1998; Svirskaitė, 1996; Šlapkauskas, 1998).

Socialinių ir psichologinių problemų ankstyvoji profilaktika ir prevencija numato suteikti kompleksinę pagalbą tiek jaunuoliams, tiek jų tėvams. Kompleksinė pagalba apima socialinę ir psichologinę, medicininę–konsultacinę, konsultacinę–teisinę, psichoterapinę paramą. Viena prevencinio darbo sritis yra jaunimo anoniminės psichologinės pagalbos telefonai. Prie jų budintys jauni žmonės pasirenkę išklausti, suprasti, patarti. Telefoninis ryšys užtikrina geresnį prieinamumą, anonimiškumą, nereikia bijoti būti išjuoktam, nubauštam, demaskuotam, slėpti savo silpnybių, baimių, klaidų. Svarbu ir tai, kad pats skambintojas valdo padėtį ir pats

bet kada gali nutraukti pokalbį. Reikšmės turi ir kiti psichoterapinės pagalbos telefonu pranašumai: jos neakivaizdumas (oficialų vizitą pas psichologą paauglys neretai priima kaip savo dvasinės negalios įrodymą), galimybė priimti konsultantą kaip „idealų suaugusįjį“, „idealų draugą“. Dėl visų šių savybių psichologinės pagalbos telefonas jaunam žmogui dažnai tampa vienintele galimybe pradėti kalbą apie savo problemas ir kalbėti apie tai savo, t. y. jam būdinga ir įprasta, kalba (Снегирева, 1991; Kočiūnas, 1999). Potencialiai šią pagalbą galima vertinti ne tik kaip individualią psichologinę paramą, bet ir kaip pastangas atkurti socialinį solidarumą. Solidarumą išgyvena tiek skambintojas, tiek klausytojas. Galima kelti prielaidą, jog skambintojai, patikėdami konsultantams savo išgyvenimus, rūpesčius, kartu atskleidžia jaunimo populiacijai būdingus socialinius ir psichologinius rūpesčius. Žvelgiant iš tam tikrų socialinio tyrimo metodologijos pozicijų Jaunimo linija gali būti vertintina ir kaip socialinės bei psichologinės diagnostikos priemonė.

Kokia yra pastarojo laikotarpio socialinių ir psichologinių jaunimo problemų struktūrinė charakteristika? Ar galima manyti, jog jaunimui būdingos specifinės socialinės ir psichologinės problemos? Šie klausimai grindžia **tyrimo problemą**. **Tyrimo hipotezę** atspindi prielaida: viena didžiausių jaunimo problemų yra socialinio identiteto formavimosi prieštaravimai. Atitinkamai formuluojamas ir **tyrimo tikslas**: tyrimu siekiama atskleisti socialinių ir psichologinių jaunų žmonių problemų, verčiančių ieškoti anoniminės psichologinės ir socialinės pagalbos, struktūrinę charakteristiką. **Tyrimo vieta**: Šiaulių miesto psichologinis kūrybinis jaunimo centras (PKJC). Programa – Jaunimo linija. **Tyrimo imtis** šiame darbe iš dalies neapibrėžiama dėl Jaunimo linijos etikos principų. Tikslesni duomenys (skambučio data ir valanda, skambintojo vardas, lytis, amžius ir gyvenamoji vieta) nenurodami siekiant užtikrinti konfidencialumą ir saugant klientų anonimiškumą. **Tyrimo metodai**: 1) skambučių į Šiaulių jaunimo liniją *kontent* (kokybinio tipo nestandartizuota) analizė; 2) skambučių į Šiaulių jaunimo liniją *kontent* (kiekybinio tipo standartizuota) analizė naudojantis standartizuotu „Budėjimo lapu“. **Tyrimo laikas**: 2000 m. rugsėjis–lapkritis (pirmoji metodika) ir 2000 m. gruodis–2001 m. vasaris (antroji metodika).

1. Tyrimo dizainas

1.1. Tyrimo etapai

Socialinės ir psichologinės jaunimo problemos tirtos dalyvaujant Šiaulių psichologinio kūrybinio jaunimo centro programos Jaunimo linija veikloje. Tyrimas truko 6 mėnesius. 2000 m. rugsėjis–lapkritis vyko pirmasis etapas, kurio metu buvo atliekama *kontent*, t. y. nestandartizuota kokybinio tipo skambučių turinio analizė. 2000 m. gruodis–2001 m. vasaris vykusio antrojo etapo metu buvo naudojama standartizuotu Jaunimo linijos „Budėjimo lapu“, t. y. atliekama skambučių turinio (*kontent*) kiekybinė–standartizuota analizė.

Pirmojo etapo metu duomenys buvo renkami keliais būdais: 1) pokalbių turinį fiksuodavo tyrimo autorė, kuri kartu yra ir Jaunimo linijos savanorė konsultantė; 2) skambučių turinį susirinkimuose atpasakodavo kiti Šiaulių jaunimo linijos konsultantai; 3) buvo fiksuojamos pokalbių citatos. Pažymėtina, kad savanoriai konsultantai visų pirma atliko tiesioginę savo pareigą – suteikdavo psichologinę paramą skambintojui ir tik po pokalbio apmąstydamo prasmines mintis bei frazes, kurias ištarė klientas ir kurios svarbios tyrimui. Taigi tyrimas šiek tiek nukentėjo, nes galėjo būti pamirštos kai kurios detalės. Tačiau dėl Jaunimo linijos darbo specifikos, etikos principų pokalbiai negalėjo būti protokoluojami arba įrašomi į garsajuostę.

Antrojo etapo metu pokalbių turinys nebuvo fiksuojamas. Buvo naudojamas standartizuotas „Budėjimo lapas“, kurį moka pildyti kiekvienas Jaunimo linijos konsultantas. „Budėjimo lape“ budėtojai pažymi kiekvieno skambučio svarbiausias temas (–ą), aktualiausias skambintojo išsakytas problemas.

Surinkti ir sukaupti duomenys buvo išanalizuoti. Kokybiniai duomenys tirti indukcinio būdu – nuo atskiro ypatingo prie bendresnės perspektyvos (kategorijos). Mūsų atveju prasminės mintys, frazės buvo grupuojamos pagal semantinę (prasminių) turinį. Antrojo etapo metu buvo statistiškai skaičiuojama „Budėjimo lapuose“ išskirtų kategorijų pasikartojimo daž-

nis. Apibendrinant galima pažymėti, kad socialinių ir psichologinių jaunimo problemų tyrimas buvo atliekamas turinio (*kontent*) analizės metodu.

1.2. Tyrimo metodika

Psichologinėms ir socialinėms jaunimo problemoms tirti pasirinktas *kontent* analizės metodas taikant kokybinę prieigą. Kokybinis tyrimas leidžia įsigilinti į žmonių, jų grupių problemas. Jis tinka tada, kai reikia tirti natūralioje aplinkoje. Tyrimo, atliekamo dirbtinėje, ne-natūralioje aplinkoje, duomenys gali būti iškreipti. Svarbu buvo išnaudoti visas, ypač palankias kokybiniam tyrimui, sąlygas (pvz., didelius laiko ir išteklių rezervus). Tyrimo lauke numatyta praleisti daug valandų, rinkti išsamius duomenis, didelių formatų duomenis suskirstyti į keletą kategorijų. Kokybinio tyrimo pagrindas – išsamus duomenų rinkimas. Renkant duomenis ypač daug dėmesio skiriama etikos klausimams, ypač konfidencialumo, anonimiškumo principams (Luobikienė, 2000).

Kontent analizė yra tekstų turinio tyrimas taikant empirinį–analitinį metodą. Metodo esmė ta, kad teksto struktūroje išskiriami statistinio stebėjimo vienetai. Jie užkoduojami ir perkeliama į teksto analizės matricą. Taip užfiksuojami tyrėją dominančių struktūrinių teksto vienetų dažniai, kurie vėliau ištiriami statistiškai (Mayring, 2000; Merkys, 1995; Mertens, 1998; Mucchielli, 1996). *Kontent* analizės atveju atrankos elementai yra leksiniai–semantiniai vienetai: žodžiai, frazės, paragrafai.

Atliekant *kontent* analizę visada galima manevruoti tarp griežto formalumo ir laisvos interpretacijos. Kartais tenka interpretuoti ko nors turinį (mūsų atveju – skambučių) ir remiantis subjektyviu teksto įprasminimu ne taip formaliai ir tiesiogiai priskirti jį vienai arba kitai orientacijai. Geriausia, be abejo, taikyti abu metodus kartu, t. y. atlikti ir formalizuotą, ir subjektyvią analizę (Degutis, 1999). Verta skirti du *kontent* analizės lygmenis: tiesioginį, kai primama tiesioginė leksinio vieneto prasmė, ir hermeneutinį, kai siekiama atskleisti giluminę leksinio vieneto prasmę. Dėl *kontent* analizės duomenų „sluoksniavimo“ pagal jų prasmingumą ypatumų socialinės ir psichologinės jaunimo problemos buvo tiriamos dviem etapais, taikant dvi metodikas, kurių viena subjektyvesnė ir hermeneutinė, kita labiau standartizuota, formalizuota.

Vargu ar atsakymai į anketos ar interviu klausimus gali iki galo atskleisti tvirtas nuostatas dėl vieno ar kito reiškinio bei tikruosius jauno žmogaus išgyvenimus. Šiam tikslui tinkamiausias yra *kontent* analizės metodas. Visų pirma duomenis renkantis (pokalbių turinį fiksuojantis) tyrėjas skambintojui neturi tokios įtakos, kokią galėtų turėti taikydamas kitus metodus. Tai reiškia, kad jauni žmonės savo mintis išsakė nuoširdžiai. Jų neribojo jokie šalutiniai, atvirumą varžantys veiksniai. Kalbinės išraiškos, tekstai atspindėjo tuos socialinės aplinkos, psichologinės būklės aspektus, kurie ne visada gali būti aiškiai artikuliuojami susidūrus su konkrečiu klausimu.

1.3. Tyrimo procedūra

1.3.1. Nestandardizuotas hermeneutinis duomenų rinkimas

Prieš pradėdant fiksuoti skambučių turinį apie tyrimą buvo informuoti visi Šiaulių jaunimo linijos savanoriai konsultantai. Buvo prašoma kuo tiksliau įsiminti pokalbius, prasmines frazes, mintis. Rekomenduota ne tik bendrais bruožais aprašyti pokalbį, bet ir pacituoti skambinusį asmenį. Taip siekta tyrimo tikslumo ir objektyvumo. Gauta informacija būdavo surenkama kiekvieną savaitę vykusių susirinkimų metu.

Analizuojant duomenis visos prasminės mintys buvo grupuojamos, kategorizuojamos pagal prasminį turinį. Išsakyti jausmai sąmoningai nebuvo skirstomi į teigiamus ir neigiamus, stiprius ir silpnus, nes tai būtų neetiška klientų atžvilgiu (tai pernelyg subtilūs ir subjektyvūs dalykai ir jų tokiu būdu vertinti negalima).

Rugsėji–lapkritį buvo užregistruotas 1091 skambutis. Iš viso budėta 56 dienos, 224 valandos. Didžiąją bendro skambučių skaičiaus dalį sudaro manipuliaciniai, vadinamieji „tyči-

niai” skambučiai (555 skambučiai arba 50, 8 proc.), kita dalis – „tušti” arba „tylintys” skambučiai (316 – 30 proc.). 220 skambučių buvo konsultaciniai (20 proc.). Kiek įmanoma, visų pokalbių turinys buvo fiksuojamas.

1.3.2. Duomenų registravimas „Budėjimo lapuose”

Kiekvienam budėtojui skiriama po „Budėjimo lapą”. Jame savanoris konsultantas nurodo savo vardą, budėjimo datą ir registruoja visus tos dienos skambučius. Surašomos visos problemos, nagrinėtos pokalbių metu. Nurodoma ir skambintojo lytis. Baigiantis budėjimo dienai suskaičiuojama, kiek iš viso buvo skambučių, kiek vyriškos ir kiek moteriškos lyties asmenų skambino. „Budėjimo lape” nurodomos tokios bendriausios problemų kategorijos kaip savižudybė, smurtas, netektis, sunki socialinė padėtis, santykiai (jų problemiškas), mokslo, darbo sunkumai, asmeninės problemos, ligos ir kt.

2000 m. gruodį–2001 m. vasarį užfiksuota 916 skambučių. Iš viso budėta 44 dienos (176 valandos). Išsamesnė „Budėjimo lapų” analizė – 3.2 skyriuje. Pažymėtina, kad nebuvo keliamas tikslas nagrinėti kiekvienos dienos skambučių turinį atskirai. Todėl visi skambučiai buvo iš naujo sunumeruoti nuo 1 iki 916. Taip išlaikomas konfidencialumas ir anonimiškumas: nepateikiama konkreti skambučio data ir laikas. Vis dėlto šie duomenys yra užfiksuoti originaliuose „Budėjimo lapuose” ir tai yra viena iš priežasčių, kodėl jie nepateikiami kaip protokolai šio darbo prieduose. Kita priežastis – šie protokolai yra konfidenciali medžiaga ir Šiaulių jaunimo linijos nuosavybė.

2. Socialinės ir psichologinės jaunimo problemos: tyrimo rezultatai

Respondentų teiginiai, kaip semantiniai – leksiniai vienetai (žodžiai, sakiniai), buvo skirstomi pagal semantinį (prasminį) turinį. Vieną išanalizuotų teiginių grupę sudarė konsultaciniai (rimti), kita – manipuliaciniai („žaidimas” telefonu) pokalbiai. Skiriant šias dvi grupes buvo atsižvelgiama ne tik į prasminį teiginių turinį, bet ir į kitus lemiamos reikšmės turinčius veiksnius: kalbos toną, kalbėjimo manierą, emocijų adekvatumą pokalbio temai (emocinį kontekstą), pašalinius garsus (pvz., draugų sufleravimą, ką sakyti, juoką ar kt.).

Pirmasis blokas buvo suskirstytas į 34 kategorijas. Antrąjį bloką sudarė 16 tokio paties pavadinimo kaip ir pirmojo bloko kategorijų bei 5 kitokio pobūdžio kategorijos. Iš viso antrąjį bloką sudarė 21 kategorija (1 lent.).

Atliekant kiekybinę–struktūrinę analizę buvo kreipiamas dėmesys ne tik į skambučių turinį, bet ir į tai, kiek kartų pasikartoja viena ar kita problema (2 lent.). Antrojo tyrimo etapo metu užfiksuota 916 skambučių. Tačiau jei sudėtume visas pasikartojančias kategorijas, gautume gerokai didesnę skaičių nei 916. Taip yra dėl to, kad vieno pokalbio metu aptariama po keletą temų ir jos visos sužymimos „Budėjimo lape”. Pavyzdžiui, paskambinusi paauglė yra nėščia, nesutaria su tėvais, be to, ją paliko draugas (ankstyvas nėštumas, santykiai su tėvais, išsiskyrimas). Kiekybinės analizės metu nebuvo nagrinėjamas, kategorizuojamas manipuliacinių skambučių turinys. Visi jie buvo priskirti vienai „tyčinių” skambučių kategorijai.

Analizuojant teiginius pirmiausia buvo pastebėta, kad daugelis problemų, dėl kurių skambinama į Jaunimo liniją, kyla dėl nesusikalbėjimo. Kiekvienam įdomesnės savos, ne svetimos mintys; nesuvokiama ir nebandoma suvokti kito minčių esmės, jausmų, išgyvenimų (Navaitis, 1994). Nesusišnekėjimo problemą galime įžvelgti daugelyje išskirtų kategorijų: „bendravimo kompetencijos stoka”, „saviizoliacija”, „tėvai kaip superego” ir kt. Vis dėlto būdingiausias teiginys, iliustruojančius šią problemą, priskyrėme „socialinės interakcijos nevisavertiškumo” kategorijai. Kai kurie šios kategorijos teiginiai rodo, kad ne tik nesusikalbama, bet netgi bijoma pradėti kalbėtis arba tiesiog garsiai išsakyti savo mintis, norus, jausmus. „Bendravimo kompetencijos stokos” kategorijai priskiriamos problemos, kylančios dėl nemokėjimo bendrauti su priešingos lyties bendraamžiais, pasirinkti sau tinkamus draugus arba tiesiog vietą laisvalaikui praleisti. Jaunuoliai neslepia, kad sunku bendrauti su merginomis, tenka susipažinti per pažinčių skelbimus; prisipažįsta, kad jiems nejauku vakarėliuose, ba-

ruose, kad geria alkoholi tik norėdami pasirodyti draugams. Akivaizdžios konformistinės, kartu ir socialinio tapatumo paieškos tendencijos. Tai patvirtina ir tokios kategorijos kaip „grupavimasis“, „vienišumas“, „noras draugauti“, „išsiskyrimas“, „aplinkinių vertinimai“, „idealizavimas“, „saviizoliacija“, „savęs ir kitų kaltinimas“, „netektys ir atradimai“. Siekiama asmeninio pripažinimo, ieškoma išsigelbėjimo nuo nuobodulio, emocinės šilumos, spontaniškumo. Tyrimo rezultatai rodo, kad paaugliai ir jaunuoliai labai dažnai jaučiasi vieniši ir nesuprasti („vienišumo“ kategorija). Jaunuoliai, nepriklausantys neformalioms grupėms, save vertina žemai. Jiems būdingi vidiniai išgyvenimai ir destruktivus elgesys.

1 lentelė. Skambučių į Jaunimo liniją turinio kategorijos

Kategorijos	Konsultaciniai teiginiai	Manipuliaciniai teiginiai
1	2	3
Socialinės interakcijos nevisavertiskumas	Man patinka vaikinai, bet jis nekreipia į mane dėmesio. Kiekviena diena, kai negaunu jo laiško arba nesulaukiu skambučio, yra kančia; Ji myli kitą, bet negali jo turėti; Vyras man niekuo nepadeda; Kalbėtis apie tai vyras atsisako – jis nemano, kad tai problema; Mums niekas neskambina, todėl čia liūdna; Dabar jis vengia su manimi bendrauti; Aš to nežinau, o draugė nesako, dėl ko ji supyko; Bandysiu laukti – gal kada nors mes būsimė kartu; Mano mergina, išgirdusi, ką pasakė mano draugai, supyko; Su manimi ji draugavo, nes tikėjosi pamilsianti.	Kodėl tu negali kalbėtis? Bijau pasakyti mamai.
Bendravimo kompetencijos stoka	Man nesiseka su merginomis, nes esu per daug atviras; Aš sakau joms tai, ką apie jas galvoju; Man sunku bendrauti su panelėmis; Mes susipažinom per pažinčių skelbimą; Mano draugui patinka kaimynė, bet jis bijo; Geriu dėl to, kad būtų smagiau, kad draugams neatrodyčiau keistas; Man bare nejauku; Man sunku vakarėliuose, per pamokas; Man 15 metų, bet aš labai nedrąsi; Susipykau su mergina, ką daryti? Nežinau, kaip man dabar bendrauti su sūnėnu.	Mano draugas nori su tavimi šnekėtis, bet nežino, ką pasakyti; Mano draugas toks kuklus, kad net nedrįsta užkalbinti patinkančios merginos.
Grupavimasis	Tada draugė ėmė palaikyti klasiokę ir viskas atsigręžė prieš mane; Mūsų „putiova“ kompanija; Norisi eiti pas draugus ir veikti ką nors linksmo; Eisiu pas draugo tėvą gerti stiprios arbatos.	—
Vienišumas	Neturiu draugų; Neturiu draugų, su kuriais galėčiau pasikalbėti; Su draugais negaliu pasikalbėti, nes jiems ne tai rūpi; Draugai yra, kai reikia išgerti, kai yra pinigų; Neturiu draugų; Man labai reikia draugės; Neturiu artimųjų; Neturiu artimo žmogaus; Jaučiuosi vieniša; Jaučiuosi vienišas; Aš vienišas; Jaučiuosi vienišas, pavargęs; Gyvenu viena su močiute nuosavame name; Blogi santykiai su įbroliais.	Su tėvais susipykau, draugų neturiu ir iš viso gyvenimas yra šūdas.
Siekis draugauti	Noriu su juo draugauti; Mūsų santykiai virsta rimta draugyste; Aš noriu su juo draugauti; Noriu susitaikyti su drauge; Parašysiu laišką pagal skelbimą; Ketinu paskambinti savo buvusiems klasiokams, ieškoti draugų.	—
Išsiskyrimas	Mano vaikinai greit mane paliks; Išsiskyrimas prieš savaitę; Prieš 2 dienas išsiskyriau su mergina; Susitaikyti su drauge jau nebegaliu, nes ji nenori; Panelė mane paliko.	Susipykau su drauge; Išsiskyriau su mergina, ką man dabar daryti? Vaikinai mane paliko.

1	2	3
Aplinkinių vertinimai	Vaikinai nepatiko mano draugėms, nes jis draugavo su mano seserimi prieš 6 metus, be to, grįžęs iš kalėjimo; Draugai nenori matyti, jog aš keičiuosi; Niekas nevertina kultūringumo; Brolis	Ką daryti, jei mano draugas kvailys ir melagis? Tėvas la-

	labai pasikeitė; Nekenčiu klasiokų; Kiti sako, kad atrodau pasipūtusi.	bai griežtas; Turiu brolių, bet jis „durnas“; Nenoriu, kad mane tokį motina pamatytų.
Idealizavimas	Mano brolis ne toks, kokį įsivaizdavau; Norėčiau turėti draugą ar draugę, kuriam galėčiau skaityti eilėraščius; Ir vien svajojant galima įsigyti draugę; Aš labai graži; Esu graži, jauna ir vyrai pravažiudami sustoja, pakalbina mane; Ji išvaizdesnė ir labiau pasitiki savimi; Labiausiai noriu šeimos; Todėl aš turiu į jas lygiuotis.	—
Saviizoliacija	Aplinkiniai nieko verti lyg kinietiški žaisliukai; Apskritai aplinkiniai žmonės manęs nesupranta; Nuo vaikystės esu užsidaręs; Niekas apie tokią mano būseną nežino; Niekas mūsų kaime apie tai nežino.	—
Savęs ir kitų kaltinimas	Per daug leidžiu savo vaikui, bet negaliu savęs suvaldyti; Jaučiuosi kalta; Man baisu, kad negaliu pasakyti „stop“; Pati nevaldau savęs mums artėjant prie intymų santykių; Jaučiuosi sutrikusi; Aš išsiskyrčiau su mergina, nes padariau klaidą; Permiegojau su draugės seserimi; Nesuprantu, kaip galėjau taip pasielgti; Mus pamatė dar viena mergina, bet aš pats draugei prisipažinau; Aš ją myliu, bet vesti dar nenoriu; Man patinka tas pats berniukas kaip ir draugei; Su drauge apšmeižiau klasiokę; Aš pavydžiu draugei; Noriu paaiškinti jam, kad jausmai buvo; Galbūt todėl, kad mėgstu manipuliuoti kitais, jaučiuosi nekaip; Aš išdykęs vaikas, bet nesu juk degradavęs; Save net kekše pavadinu; Mano dukra nusirašinėjo nuo draugės ir viskas buvo gerai; Dabar ji blogai mokosi, nes per didelis krūvis.	—
Netektys ir atradimai	Mane mažą paliko tėvas; Avarijoje žuvo mama; Liepos mėnesį suradau brolių per laidą „Atleisk“.	—
Tėvai kaip superego Suaugusysis kaip superego	Ant manęs supyko mama; Mama nebeleis draugauti su drauge; Kaip susitaikyti su mama?; Tėvai neleidžia draugauti su vaikinų; Per jauna tokiai draugystei; Tėvai sako, kad draugystė su vaikinų trukdo mokslui; Prižadėjau tėvams gerai mokytis ir elgtis; Mama „uždėjo namų areštą“ visiems metams; Globėjai liepia daug dirbti; Mama neleidžia turėti kačiuko; Mama liepia būti namuose ir ruošti pamokas; Nežinau, kaip tėvai reaguotų į mūsų draugystę; Mama mane nuolat nuvertina; Sako, kad aš nieko nesugebu; Bendrauju tik su mama ir giminėmis; Nežinau, kaip prisipažinti tėvams; Tėvas tikriausiai primuš ir „uždės namų areštą“; Mamai tai nesvarbu; Jaučiu, reikės kartu su drauge laukti tėvų; Tada tie mažiau rėks; Tėvai grįžo iš susirinkimo, o susirinkime manęs nepagyre; Tėvai pasakė: „Kitą savaitę tau sueina 18–a, tai pats save ir išlaikyk; Kai jiems paskambinau, jie pasakė: „Kaip tu drįsti skambinti, mes gi tave išvarėme“; Esu visai vienas, be tėvų daugiau nieko neturiu; Auklėtoja nuolat priekabiauja dėl praleidžiamų pamokų.	—
Savo galių sutelkimas ir struktūrinimas	Gulim ligoninėje ir neturim, ką veikti; Mano gyvenimo būdas „sumautas“; Turiu laisvo laiko, bet nėra ką veikti; Dabar jau nieko negalima padaryti; Kokia prasmė sėdėti namuose, jei nieko neveiki; Norėčiau pasikeisti, bet nežinau, nuo ko pradėti; Sėdžiu visą dieną namuose; Slampinėju gatvėmis; Norisi pabūti vienam, pamąstyti; Noriu savo išvadas aprašyti; Noriu pamatyti savo jausmus „kitoj šviesoje“; Keliu didelius reikalavimus sau ir kartu bijau, kad jų neįgyvendinsiu; Mokytis Vilniaus universitete buvo mano svajonė; Pirmą kartą per 6 metus tvirtai apsisprendžiau skirtis.	—
1	2	3
Saviraiška darbe, kūryboje ir kt.	Negavau darbo dėl supainiotos sveikatos pažymos; Darbe aš savęs neatskleidžiu iki galo; Man tai jau atsibodo; Darbo neturiu; Kai rašau, jaučiuosi ne vienas; Mano pomėgis – eilėraščių	Naujų dainų dar nesugalvojom.

	rašymas ir anekdotai; Man reikia daugiau kūrybos; Aš kuriu daug eilėraščių; Eisiu rašyti eilėraščių; Esu nusprendęs išleisti knygą; Dabar aš esu valkata ir negaliu įsidarbinti; Norėjau aprūpinti šeimą, kad jai nieko netrūktų, ir tai jau padariau.	
Lytinių santykių ambivalentiškumas	Teko patirti neigiamų išgyvenimų sekso srityje; Mano mergina nenori mylėtis, nes vieną sykį suplyšo „kojinė”; Taip prasidėjusi draugystė greitai ir šlykščiai po vienos ar kelių naktų baigiasi; Ar galima mylėtis, draugauti su mergina, kuri yra lesbietė? Intymūs santykiai prieštarauja mano religinėms normoms; Ji nori mylėtis, bet man tai nepriimtina; Ar mylėtis su vaikinų? Ką man daryti – labai noriu mylėtis.	Ką daryti, jei aš noriu su berniuku daryti, na, žinot ką; Turiu problemų dėl sekso; Aš lesbietė ir tėvai išvarė mane iš namų; Aš tik prisiglaudžiau, pabučiauvau, juk tai malonu?
Stereotipų formavimas	Man nesiseka su vaikiniais; Nusivyliau merginomis; Vyrai mane palieka; Esu vedęs net trečią kartą; Manęs nemylti mergina, nes aš neturtingas; Vaikinams patinka savimi pasitikinčios merginos, kurios rūko, geria; Sunkiai sekasi, nes esu rusė; Netikiau psichologais, nes man jie nepadėjo; Man patinka mergina, kurios draugės sakė, kad ji yra lesbietė; Jie per daug jauni; Aš per senas su jumis kalbėtis; Gyvenau vaikų namuose; Aš užaugau vaikų namuose; Kaimo mokyklose trūksta informacijos; Buvau vienuolė ir mano krikščioniški įsitikinimai neleidžia nepadėti, neišklaudyti žmonių; Mano ūgis – metras septyniasdešimt, o svoris – šešiasdešimt keturi; Kaip nustoti tiek daug valgyti? Pusryčių nevalgau; Iš viso nevalgau iki 14 valandos.	Labas vakaras, aš esu „fruktas”; Labas, čia Rytis Cicienas; Labas, čia Rytis ir Džordana; Aš – marsietis; Marsietis išmoko pasakyti „labas”; Žinot, sena meilė nerūdi; Bijau ligoninių; O jeigu aš numirsiu ligininėje; Bijau užsikrėsti AIDS; Į polikliniką neskambinsiu; Į „greitąją” neskambinsiu, nes nenoriu, kad draugą išvežtų; Valgau tik obuolius; Noriu kepti viščiukų.
Užgautas narciziškumas	Draugė man neištikima; Aš graži, bet draugės kažkodėl geresnės už mane; Ji nuolat atkreipia į save vaikinų, kurie man patinka, dėmesį; Noriu jai atrodyti vyriškas, ne skystas; Aš norėjau atkeršyti ir atkeršijau; Aš net nemaniau atsiprašyti; Tačiau atkeršijau draugės atžvilgiu; Dėl to nekaip jaučiuosi, bet vis tiek esu laimingas; Blogai jaučiuosi, kai jis apie mane taip galvoja; „Tik draugas” likti jai negaliu, nors ji suteikia tokią galimybę; Savo, kaip aktyvistės, pozicijas turiu užsikariauti iš naujo.	Pamačiau ją su kitu ir supykau; Draugė nuviliojo „bachurą”; Mane metė Antanas; Dabar aš apsiverkęs, veidas dėmėtas; Ji nesutiko su manimi draugauti.
Sveikatos sutrikimai	Esu 1-os grupės invalidė; Kartais man prasideda kraujoplūdis; Dabar jaučiu stiprius migreninius skausmus; Sūnui labai reta genetinė liga; Liga ir visos jos pasekmės „užvirto” man ant pečių; Darbo metu netekau dviejų pirštų; Operavo; Pirštus prisiuvo, bet su ta ranka nieko negaliu daryti; Lankau fizioterapiją, bet manau, kad neverta, nes kol kas nejaučiu nieko gero; Turiu begales idėjų, noriu dirbti, tačiau dėl savo rankos to daryti negaliu ir dar ilgai negalėsiu; Dėl sveikatos konsultavausi su gydytojais, kunigais; Gal man kreiptis į seksologą? Kaip atsikratyti vaistų poveikio? Noriu išspręsti alkoholio problemą; Noriu į ką nors kreiptis dėl alkoholizmo gydymo; Anksčiau man liepė ateiti į apžiūrą, bet aš nenorėjau ir nėjau; Aš laikiuosi vaiko; Kietai miegu; Ryte labai sunku atsikelti.	Mano ūgis – metras penkiasdešimt penki, sveriu 40 kilogramų, odą išbėrė, slenka plaukai; Mano mama ligininėje; Noriu gydytis; Aš turiu daug pinigų ir nusipirksiu „Viagros”; Padėsiu draugui išsivemti.
1	2	3
Normų ir taisyklių laužymas / Ankstyvų lytinių	Į paskaitas reikia 8–ą, o aš nueinu 12–ą valandą; Vėlai grįžau iš šokių; Be leidimo pasiėmiau tėvų mašiną ir ją sudaužiau; Na, aš išgeriu, bet nesitrinkau po miestą girtas; Aš pamačiau jį	Ką daryti – aš esu nėščia? užvakar pasidariau nėštumo

santykių padariniai	santykiaujant su karve; Mane traukia žiaurybės.	testą; Man 14 metų – aš nėščia.
Alternatyvos	Nežinau, ką pasirinkti; Man reikia apsispręsti, į kurį gimtadienį eiti; Reikia pasakyti draugui apie nėštumą, bet bijau, kad jis mane paliks; Aš jaučiuosi atsakingas: negaliu įduoti brolio, bet bijau, kad jis nesirgtų AIDS; Noriu nueiti su savo mergina į barą, bet nežinau, kaip ten elgtis; Reikėtų eiti į koncertus, bet nenoriu; Iš pradžių ji sakė, kad pagalvos, o vėliau – kad skiriamės; Ar paaiškinti jam, kodėl jį palikau?	—
Pagalbos viltis	Tu niekuo negali man padėti; Matau, kad jūs mane suprantat, bet to neužtenka; Yra kažkokia viltis; Kaip padėti draugei, kuri kompleksuoja dėl ūgio ir svorio? Ką sakyti draugei, kuri nuolat kartoja, kad ji stora? Kaip reikia su ja elgtis? Ką daryti – mano klasiokė vartoja narkotikus? Kalbėjau su ja ir aš, ir draugės, draugai; Ką galėtumėt patarti, gal duotumėt kokį telefoną? Kaip man jam padėti? Ką daryti? Ką man daryti? Nežinau, ką man daryti? Nežinau, ką daryti? Viską išbandžiau; Nemanau, kad yra kita išeitis; Nuo to vienatvės jausmo norisi kaip nors išsivaduoti; Mano mergina nėščia, ką daryti? Antro aborto darytis nenoriu; Ką jūs paprastai sakote tiems, kurie teigia, kad neverta pasilikti Lietuvoje? Man per ankšta Lietuvoje.	Kaip man suvilioti merginą? Ką daryti – mano draugas prisigėrė narkotikų? Kaip man mesti narkotikus? Bijau ir pagalvoti, kas dabar bus; Kas man galėtų padėti? Ar gali man padėti? Ką daryti, jei aš blondinė? Ką man daryti – mano kalytė numirė? Bijau kalytę palaidoti; Ką man daryti – nagas nulūžo? Reikės bėgti iš namų.
Besąlygiška akceptacija	Ji vaikata, bet vis tiek ją myliu; Atvažiavo draugai – parveš namo.	—
Meilė	Myliu savo vaikiną; Mes mylim vienas kitą; Vaikiną labai myliu; Įsimylėjau savo buvusį vaikiną; Vis dar myliu savo pirmąją merginą; Ji – vienintelė, ką aš turiu; Taip pasielgčiau tik dėl merginos; Labai ją mylėjau; Aš žinojau, kad ji manęs nemylė; Tarp mūsų vyrauja aistra; Jis mane supranta, neskubina.	Aš įsimylėjau berniuką iš kitos klasės; Noriu jį pabučiuoti.
Depresija / Liūdesys	Aš bijau; Aš pykstu; Mane tai gąsdina; Man tai nepatinka; Man liūdna; Esu uždaras; Pasidariau piktas, dirglus; Materialinių problemų neturiu, bet jaučiuosi labai prislėgtas; Viskas slysta iš rankų; Neturiu jėgų nusiprausti, išsiplauti galvos; Išverčiau visas ašaras; Aš esu žiauriai žiauriai pavargęs; Man labai sunku; Mane kankina bloga nuotaika; Ar tai normalu, kad man taip dažnai keičiasi nuotaikos; Jai depresija; Dėl ko verta stengtis? Gal reiks eiti į vaistinę, nusipirkti kokių nors raminamųjų, nes nervai baigia pakrikti.	Man liūdna; Man labai liūdna – oi, atvažiavo „mikruškė”.
Savižudybė kaip kraštutinis pasirinkimas / Savo ir kitų gyvybės nevertinimas	To dvasinio skausmo, kamuojančio 25 metus, nebegaliu iškęsti; Norisi gyventi, bet nebegaliu pakelti to skausmo; Nebematau jokios prasmės gyventi; Nebėra dėl ko gyventi; Negaliu be jos; Bijau, kad ko nors sau nepasidaryčiau; Jis galvoja apie savižudybę; Vakar, užėjęs į virtuvę, pamačiau kabantį brolių; Aš nupjoviau diržą ir brolis atsigavo; Galvoju apie savižudybę: už miesto, kad niekas nerastų, persipjaušiu venas; Vieną kartą jau bandžiau tai daryti; Mane sulaukė mergina ir dėl to dar kiek laiko padraugavo; Prieš mane kabo ginklas; Ketinu nusišauti; Ai...velniop viską, reikia greičiau baigti.	Žudytis ar ne? Nenoriu gyventi – nusižudysiu; Išeisiu anapilin; Nebenoriu gyventi; Noriu nusižudyti; Nežinau, ar vaistų nusipirkti, ar virvę, ar šiaip pasi-pjauti; Einu, palysiu po mašina; Nužudžiau savo senelį, ką daryti? Ką tik
1	2	3
		nužudžiau savo senelį; Aš maniakas – „dubasinu” bobutes;

		Aš jai daviau plak- tuku per galvą; Mar- sietis nusuko galvą mano balandėliui.
Fizinis ir psichologinis smurtas	„Chebra“ mane apspardė, apspjaudė, sumušė; Prieš 2 dienas mane sumušė vyras; Primušė dėl to, kad paprašiau suplauti indus; Draugas mane primušė; Man „davė į galvą“; Klasiškai mane pravardžiuoja; Sūnų mokykloje terorizuoja; Mano sūnus nebegali eiti į mokyklą; Žada išprievartauti, nužudyti; Aš labai bijau išeiti į gatvę; Grasina kalbėsianti su mama, pasikviesianti ją į mokyklą; Jis pavadino mane melage: atseit „aš tau nepatikau ir tu mane apgaudinėjai“; Kaip čia pasakyti: mane išvarė iš namų; Mane buvo „išvežė“; Jis mane skubina.	Tėvai sako, kad manęs nemylė, kad nenorėjo manęs; Manęs nesupranta tėvai; Mergina pa- sakė, kad aš ją prievartauju; Kaip ji taip galėjo? Nepa- tinka man toj moky- kloj; mokytojai rė- kia, rašo dvejetus; Mane privertė bro- lis; Bet aš nieko ne- sakiau direktoriui ir dabar bijau „gauti į galvą“; Mama mane mušė; Bijau prisipa- žinti tėvams, nes jie mane muša; Mane reketuoja mokyklo- je; Prašo „bambioš- kių“, pinigų; Aš pa- gašdinau, kad pasi- skūsiu direktoriui, ir jie dabar iš manęs nieko neprašo; Įva- žiavau į draugo ma- šiną; Sudaužiau tėvo mašiną.
Svaiginimasis	Mane apėmė entuziazmas; Virtuvėje mačiau karves; Ar aš nesergu alkoholizmu? Dažniausiai geriu vienas ir man tai kelia nerimą; Kas antrą dieną išgeriu kokius du stipraus alaus butelius; Jis geria, rūko; Jau 2 savaites rūkau; Mano brolis vartoja narkotikus; Tik aš ir jo draugai žino, kad jis vartoja narkotikus; Manau, kad brangius narkotikus, nes viską baigia išparduoti; Ji sako, kad vartoja neseniai ir nedažnai; Jau pusę metų vartoju „Relaniumą“, tik tai man padeda užsimiršti.	Mano vardas Jolan- ta, aš vartoju narko- tikus; Aš Žana – narkomanė; Drau- gas man pasakė, kad mano mergina – narkomanė; Ji lei- džiasi į veną; Būna bloga, prasideda traukuliai – tai tik- riausiai nuo narko- tikų; Už dozę moku nuo 100 iki 200 litų; Aną savaitę rūkiau stiprią žolę, po to iš- važiavau į Taškentą ir 5 dienas gėriau; Tu sėdi prie staliuko užsiklojusi antklode, o ant stalo turi žo- lės, kurią tuoj surū- kysi; Parėjau namo girtas.
1	2	3
Kalbėjimas kaip „jausmų	Neturiu ką veikti – noriu šiaip pasikalbėti; Noriu šiaip pasikalbėti; Norėjau tik pasikalbėti; Noriu pasišnekėti; Nežinau, ką man	—

ventiliacija”	dabar sakyti, nuo ko pradėti, noriu tik šiaip pasikalbėti; Noriu tik išsikalbėti; Lankausi pas psichologę, bet noriu pasikalbėti dabar; Norėčiau pasikalbėti su psichologais profesionalais; Noriu būti išklausytas ir suprastas; Ar man pasikalbėti su buvusiu vaikinu? Gal pakalbėsiu su savo vaikinu apie savo jausmus.	
Amžius ir laikas	Man 13, o jam 14 metų; Kiek tau metų? Čia skambina 18-os metų jaunuolis Mindaugas; Geriau sutariu su mokytojais, vyresniais žmonėmis; Draugės ūgis 1 metras 88 centimetrai, o jai tik 14 metų; Visi bendraamžiai daug žemesni už ją; Draugaujam 3 savaites; Draugaujam 1 mėnesį ir jau artėjama prie intymų santykių; Susipažinom per laikraštį prieš 3 mėnesius; Mes draugavom 5 mėnesius ir kartu praleisdavom labai daug laiko: 15–24 valandas; Su mergina draugavom 9 metus; Man tai yra per anksti, per daug; Jau 5 metai lankau religinę organizaciją; Gyvenu su vyru 6 metus, sūnui 4 metai; Kolektyve esu naujokė; Po motinos mirties praėjo pusė metų, bet aš vis dar gedžiu jos; Kiek valandų? Man labai reikia dabar.	Neturiu vyresnės draugės, su kuria galėčiau pasikalbėti; Man 15, draugui 11 metų.
Šiltas konsultanto ir kliento bendravimas	Aš jaučiau, kaip tu manęs klauseisi; Ačiū, kad leidot išsikalbėti; Ačiū, kad klauseisi ir buvai atidi; Ačiū, kad išklausei; Ačiū už patarimus; Tu išklausei; Aš norėčiau tau dar kartą paskambinti.	—
Psichologinis konsultanto spaudimas / Agresija konsultanto atžvilgiu	Tu manęs nepažįsti, aš tavęs nepažįstu; Ar sunku pasakyti jos vardą? Mes ne kokie nors iškrypėliai maniakai, jūs galite su mumis susitikti; Koks vakar budėjusios merginos vardas? Vakara mergina nesakė savo vardo; Tu faina; Matai, ir aš turiu tikrų problemų; Tik Šiaulių jaunimo linija su manimi kalba kaip su žmogumi ir supranta mano problemą; Atvažiuok pas mus; Mes žinom, kur jūs esat; Jūsų telefonas raudonas; Aš žinau jūsų adresą, norit atvažiuosiu? Tavo gražus balsas; Tavo gražus juokas.	Jūs iš manęs šaipotės! Ar nori muštis?! A girdi?! Ko anksčiau padėjai ragelį?! Ar tu turi bėdų?! Jūs nepadėjot mano draugei! Sakyk ką nors! Tada aš jums nieko nepasakosiu! Sunervinai tu mane, Jurga! Nervina mane! Paskambinsiu žmogui, kuris supras mano esmę!
Domėjimasis budėtoja / Flirtas su konsultantu	Koks tavo vardas? Kiek tau metų? Ką tu veiki? Kaip sekasi? Gal nori susipažinti? Ar tu gali dainuoti soprano?	Koks tavo vardas? Ką veiki? Nieko? Kas geresnio? Kiek tau metų? Ar tu budėjai anksčiau? Noriu susipažinti; Papasakok, kaip tu atrodai; Atsiprašau, kad tave negražiai pavadinau; Mano draugas tave matė bulvare; Tu manimi netiki; Per mūsų pokalbį tavo balsas keitėsi tris kartus; Ar mes galim būti draugai? Aš tave „kabinu“; Aš tave myliu; Ar nori bušido lovoje? Pasiilgom, paskambinsim vėliau.
1	2	3
Informacija	Labas, čia aš – x konsultantė; Užsirašyk naujausią informaciją dėl konsultacijų ir gydymo nuo alkoholizmo ir narkomanijos;	Ar galim apie viską pasikalbėti? Einam į

	Kada yra laisvų vietų? Užrašyk mane antradieniams; Aš negaliu budėti lapkričio 1 dieną, išbrauk; Labas, mes iš Visagino linijos; Labas, čia Rolandas; Skambinu iš budelės prie nuovados; Nežinot, kiek valandų? Ačiū; Ar yra Algis? Ar aš su jumis jau kalbėjau? Ar nieko nežinai apie Rolandą, vakar skambinusį? Norėjom paklausti, kaip kitoms „linijoms“ sekasi? Ką reikia daryti, kad galėtume ten dirbti, kur jūs dirbat? Ar galim pasikalbėti apie intymius dalykus? Ar galim pasikalbėti apie masturbaciją? Man reikia informacijos apie AIDS; Ar „Relaniumas“ yra narkotikas? Iš kur man gauti pinigų kompiuterių kursams – 260 litų? Jis suprato, kad aš žinau.	treniruotę, tai ilgai nekalbėsime; Ką daryti, kai palaidosiu? Pasiskolinau iš draugės dirbtinius nagus; Kokie yra stipresni lakai? Na, gerai, aš pabandysiu; Kur jūs esate – Kaune ar Vilniuje? Viskas – baigiu pokalbį.
Ne čia pataikė	Ar čia Vaikų linija? Ar čia 8–800 ir šeši dvejetukai? Atsiprašau, ne čia pataikiau; Atsiprašau, atleiskit, mano telefonas dviejų nerenka, sugedo; Oi, atsiprašau, ne čia pataikiau; Ar čia dirba Elena?	—

Asmenys, kurių leksinių vienetų turinys tyrimo metu buvo priskirtas kategorijoms „siekis draugauti“, „išsiskyrimas“, „saviizoliacija“, sprendžia intymumo – izoliacijos krizę (pagal E. Erikson). Jie siekia kito žmogaus meilės, draugystės, bet kartais lieka izoliuoti arba izoluoja save patys. Tai kelia stiprius išgyvenimus, verčiančius ieškoti paramos. „Aplinkinių vertinimo“, „idealizavimo“ kategorijų teiginiai rodo paauglių mąstymo ypatumus. Jaunuolių nuomone, labai svarbūs aplinkinių vertinimai, bet, kita vertus, jų pačių mąstymas yra egocentriškas, itin kritiškas kitų atžvilgiu. Skambintojai daug svarstė, kas turėtų būti, o ne kas yra („idealizavimo“ kategorija).

Didelę įtampą išgyvena jaunuoliai, kaltinantys save dėl vienu ar kitu nusižengimų, norų, minčių, kurie net neturėjo kilti. Manome, kad norint suprasti „savęs ir kitų kaltinimo“ kategorijos teiginius tinka hipotezė, kuri paauglių jautrumą, irzlumą, kitokią afektinę būseną aiškina bręstančio kūno viduje vykstančiais hormoninių reakcijų pokyčiais. Beveik visi teiginiai, kuriais jaunuoliai kaltina save, yra susiję su intymių santykių problemomis. „Netektys ir atradimai“ rodo, kokią didelę įtaką savęs suvokimui ir vertinimui turi šeima. Tačiau dar daugiau apie Jaunimo linijos klientų šeimas sužinome iš kategorijos „tėvai kaip superego“.

Santykiai su tėvais – viena iš pagrindinių Jaunimo linijos klientų problemų. Iš užfiksuotų pokalbių galima spręsti, kad tėvų nesupratingumas gerokai komplikuoja paauglių gyvenimą. Skambinantiesiems paaugliams ir jų tėvams trūksta tarpusavio pasitikėjimo, garbingumo, atvirumo.

„Lytinių santykių ambivalentiškumo“ kategorijos teiginius galima paaiškinti jaunimo intymių santykių patirties stoka. Būtent dėl pernelyg ankstyvų lytinių santykių kyla nemažai problemų arba tiesiog nesusipratimų. Pokalbių turinys iškelia tam tikrų įsitikinimų ir lytinio potraukio nesuderinamumo problemą, rodo neatsakingą požiūrį į lytinius santykius. Įdomu tai, kad prie manipuliacinių skambučių galima priskirti naują kategoriją – „ankstyvų lytinių santykių pasekmės“. Matome, jog konsultacinių skambučių autoriai daugiau svarsto apie galimybę pradėti seksualinį gyvenimą, tuo tarpu manipuliacinių – jau „žaidžia“ tokia sunkia psichologine, socialine padėtimi kaip ankstyvas nėštumas.

Gausu teiginių, priskiriamų „stereotipų formavimo“ kategorijai. Ir nors nežinome tikslaus skambinusiųjų amžiaus, vis dėlto galime išskirti jaunuolių ir vyresnių žmonių stereotipų pobūdį. Jaunimo egocentrizmas, maksimalizmas iliustruojamas teiginiais „man nesiseka su vaikais“, „nusivyliau merginomis“. Čia vienas vaikinys arba mergina tampa visais tos lyties atstovais, t. y. vaizdas pernelyg supaprastinamas, suabsoliutinamas. Jaunimą labai veikia ir idealaus kūno stereotipai, lemiantys tam tikrus mitybos įpročius. Tuo tarpu vyresniųjų stereotipai susiję su vedybomis, tautybe, amžiumi, religiniais įsitikinimais, gyvenamąja vieta ir kt. Gana specifinė ši kategorija, priklausanti manipuliacinių skambučių grupei. Ji tarsi rodo naujai besiformuojančius stereotipus: „Rytį Ciciną“, „Džordaną Butkutę“, „marsietį“ ir kt., taip pat vaikišką ligoninių vertinimą.

Panaši savo turiniu ir „užgauto narciziškumo“ kategorija. Čia taip pat akivaizdus jaunuolių egocentrizmas, maksimalizmas. Tik šiuo atveju šios savybės yra užgautos ir dėl to labai išgyvenama. Kai kuriuos teiginius galima apibendrinti posakiu „viskas arba nieko“. Pavyzdžiui: „Tik draugas likti jai negaliu, nors ji ir suteikia tokią galimybę“.

„Alternatyvos“ ir „vilties pagalbos“ kategorijoms priskiriamų skambučių autoriai tiesiogiai prašo konsultanto pagalbos, patarimo. Tačiau tai ir pačių bandymas spręsti problemas, sumažinti nerimą, įtampą. Galima išskirti du šių kategorijų polius: viename yra tie, kuriems reikia patarimo dėl jų pačių problemų, kitame – susirūpinusieji savo artimaisiais.

Depresija – viena dažniausių jaunų žmonių būsenų. Tai patvirtina ir mūsų tyrimo rezultatai. Skambučių turinys rodo jaunuolių prislėgtumą, nesugebėjimą priešintis sunkumams, pasyvumą, netgi savęs nuvertinimą („dėl ko stengtis?“).

Analizuojant „svaiginimosi“ kategoriją pastebėta, kad neproporcingai dažna manipuliacinių skambučių tema yra narkomanija. Tai sietina su 2000 m. rudenį prasidėjusia antinarkomanijos kampanija.

Į „smurto“, kaip ir „lytinių santykių ambivalentiškumo“, kategoriją keletu teiginių neįtraukėme. Kai kurie manipuliacinių skambučių teiginiai seksualinės prievartos tema buvo vulgariūs, be to, tai ne rimti, o „žaidžiantys“ klientai. Pažymėtina, kad „smurto“ kategorijos manipuliacinių skambučių autoriai nurodo materialinį smurtavimą (reketą ir kt.), o konsultacinių skambučių turinyje to nėra. Tai šiek tiek stebina, nes buvo galima tikėtis, jog jaunuoliai, ypač moksleiviai, patiria materialinį smurtą. Dar vienas išskirtinis bruožas – konsultacinių skambučių turinio analizė parodė, kad smurtas dažniausiai patiriamas iš bendraamžių, klasės draugų, mokytojų (mokykloje); manipuliacinių skambučių autoriai „smurtautojais“ įvardijo tėvus, pedagogus.

Sugrupavus teiginius apie savižudybes išsiskyrė konsultacinių ir manipuliacinių skambučių kategorijų pavadinimai. Pirmuoju atveju visi teiginiai buvo apie savižudybes, o antruoju prabilti ir apie žmogžudystes. Ir nors tai nėra rimta, vis dėlto verčia susimąstyti, kas lemia tokias „fantazijas“. Konsultacinių skambučių turinys rodo rimtus skambintojų ketinimus. Jie pasiryžę, numatę būdą, suplanavę. Iki tokios būsenos juos atvedė nelaiminga meilė, sudėtingos gyvenimo situacijos, o iš tikrųjų – „siauras“ situacijos vertinimas, alternatyvių sprendimų neturėjimas.

„Kalbėjimas kaip jausmų ventilacija“ – tai konsultacinių skambučių kategorija. Manipuliacinių šios kategorijos skambučių nėra. Tai galėtų reikšti, kad kalbėjimas yra intensyvių jausmų, išgyvenimų „išliejimas“, įtamos, nerimo mažinimas. O juk „žaidžiantys“ klientai to neišgyvena, jiems kalbėjimas su Jaunimo linijos konsultantu yra pramoga. Yra ir neapibrėžtų aptariamų kategorijos posakių, tokių kaip „noriu šiaip pasikalbėti“. Jie gali būti ir yra pirmas žingsnelis į nuoširdų pokalbį. Visų pirma kalbėdami problemą įvardijame sau – smulkiai aiškindami kitam paaiškiname ją sau.

Išskirta keletas kategorijų, apibūdinančių kliento ir konsultanto santykį. Nė vieno manipuliacinio skambučio negalima priskirti kategorijai „šiltas konsultanto ir kliento santykis“. Konsultacinių skambučių kategorijos vadinasi „domėjimasis budėtoju“, „psichologinis konsultanto spaudimas“, o manipuliacinių – „flirtas su konsultantu“, „agresija konsultanto atžvilgiu“. Šias kategorijas galima vertinti gana prieštaringai. Pavyzdžiui, pirmosios grupės skambučių turinys rodo, kad klientai šiuo atveju manipuliuoja, „užslėptai“ bando daryti įtaką konsultantui, o antrosios grupės skambučių autoriai atvirai reiškia agresiją arba flirtuoja.

Nepaminėtos kategorijos – „saviraiška darbe, kūryboje ir kt.“, „savo galių sutelkimas ir struktūrinimas“, „besąlygiška akceptacija“, „meilė“, „sveikatos sutrikimai, ypatumai“, „normų ir taisyklių laužymas“, „amžius ir laikas“, „informacija“, „ne čia pataikė“ – suteikia informacijos, kuri nėra susijusi su socialinėmis ir psichologinėmis jaunimo problemomis arba atspindi jau aptartus klausimus: tapatumo ieškojimą, egocentrizmą, idealizmą, grupavimąsi, savęs ir kitų vertinimą, afektines reakcijas, intymumo – izoliacijos krizes, paramos ieškojimą, problemų sprendimo būdus ir kt.

Kaip matome iš lentelės, daugiausia sulaukta „tyčinių“ (manipuliacinių) skambučių – 48, 9 proc. Per pusę mažiau – 22 proc. – „tuščių“ skambučių. Tretieji – skambintojai „šiai pasikalbėti“ – 7,4 proc. Manipuliaciniai skambučiai gali būti traktuojami kaip pirmas žingsnis prabilti apie savo problemas. Vertinant problemų struktūrą, išryškėja, kad gruodį–vasarį daugiausia buvo kreiptasi dėl įvairiausių santykių sunkumų: su kitos lyties bendraamžiais – 2,6 proc., su tos pačios lyties – 1,6 proc. Su partneriu sunkiai sekėsi bendrauti 2,3 proc., su tėvais – 1 proc. skambinusiųjų. Antrojo tyrimo etapo metu į Šiaulių jaunimo liniją skambino žmonės, turintys seksualinių problemų (1,3 proc.), vieniši (0,9 proc.), bijantys (0,8 proc.), nepasitikintys savimi ir žemai save vertinantys (po 0,7 proc.), išgyvenantys įtampą, nerimą, beprasmiškumą (0,6 proc.) ir kt. Daugiausia skambučių iš „problemų“ kategorijos yra dėl seksualinių problemų. Teigti, kad Lietuvos jaunimas turi daug intymaus gyvenimo sunkumų, negalime, nes tai būtų pernelyg apibendrinta išvada. Tačiau pažymėtina, jog pastaraisiais metais žmonės gana laisvai ėmė kalbėtis seksualinėmis temomis, nors ir anonimiškai. Vis dėlto susiduriama su sunkumais, kai reikia akivaizdžiai kreiptis į specialistą.

Kitų kategorijų skambučių užfiksuota daug mažiau, todėl jų dažnis nėra toks statistiškai reikšmingas. Kita vertus, tų žmonių problemos skaudžios ir sudėtingos. Tai ligos, nedarbas, finansiniai sunkumai, ankstyvas nėštumas, netektis, smurtas, savižudybė.

Diskusija

Lietuvos gyventojų statistikos duomenimis, bendros gyventojų imties jaunimo dalis mažėja. Jie sudaro tik 22 proc. Tačiau jaunimas – pati aktyviausia visuomenės dalis. Formuojantis asmenybei susiduriama su įvairiomis socialinėmis ir psichologinėmis problemomis. Skambučių į Jaunimo liniją turinio analizė atskleidė, kad jaunimas sprendžia tokias psichologines socialines problemas kaip socialinės interakcijos neįsivertškumas, bendravimo kompetencijos stoka, vienišumas, tėvai kaip superego. Išskirtos vyraujančios jaunimo problemų kategorijos rodo, kad jauni žmonės išgyvena tam tikrus socialinio identiteto formavimosi sunkumus. Perėjimas į suaugusiųjų pasaulį implikuoja savojo „aš“ identifikavimo ir diferencijavimo kitų žmonių atžvilgiu dilemas. Naujo tipo santykiai su aplinkiniais, asmeninės ir socialinės patirties suderinimas, savarankiškumo siekis implikuoja socialines ir psichologines dilemas, kurios, jei nėra vienu ar kitu būdu sprendžiamos, gali būti gana sunkių asmenybės sutrikimų, socialinių santykių degradavimo, socialinio solidarumo pojūčio praradimo priežastis. Jaunimo linija yra adekvati socialinės ir psichologinės pagalbos priemonė, prisidedanti prie jaunuolio ir jaunuolės socialinio identiteto formavimosi, asmenybės brandos. Galimybė būti išklaustam, suprastam, sulaukti bendraamžio patarimo vaikinui ar merginai gali būti tas tiltas, kuris padės iš naujo įvertinti savo patirtį, rasti vidinių galių brandinti asmenybę, plėsti socialinę kompetenciją.

Tyrimo duomenys suteikė galimybę empiriškai pažinti ir įvertinti socialines ir psichologines jaunimo problemas, be to, jie turi diagnostinę reikšmę. Tai, jog tokių kategorijų kaip „siekis draugauti“, „idealizavimas“, „saviizoliacija“, „savęs kaltinimas“, „netektys ir atradimai“, „tėvai kaip superego“ manipuliacinių skambučių neužfiksuota, yra iškalbingas faktas. Jį interpretuotume kaip tam tikrų problemų „neliečiamumą“ manipuliavimo prasme, kitaip tariant, savotišką jų teisumą.

Ko gero, būtų galima suabejoti tyrimo duomenų problemų atskleidimo išsamumu. Kokybinis tyrimas, vertinant metodologiniu požiūriu, nėra universalus. Kokybinis hermeneutiniu būdu gauti duomenys atskleidžia nagrinėjamos problemos pažinimo erdves. Tyrimas vertingas ir tuo, jog surinkta pakankamai medžiagos kiekybiniam tyrimui, standartizuotai metodikai kurti. Tokia empiriškai pagrįsta standartizuota metodika *a priori* galėtų būti taikytina anoniškai raštu apklausiant dideles jaunimo populiacijas, ieškant universalesnių jaunimo psichologinių socialinių problemų ypatumų.

Išvados

Atlikta skambučių į Jaunimo liniją turinio analizė. Išskirtos šios gausiausios kategorijos: „socialinės interakcijos nevisavertiškumas“, „bendravimo kompetencijos stoka“, „stereotipų formavimas“, „vienišumas“, „pagalbos viltis“, „savęs ir kitų kaltinimas“, „savižudybė kaip kraštutinis pasirinkimas“, „smurtas“, „tėvai kaip superego“. Akivaizdu, jog jaunimas iš esmės sprendžia socialinio identiteto formavimosi dilemas.

Jaunimas susiduria su sudėtingomis socialinėmis ir psichologinėmis problemomis. Sėkmingas arba nesėkmingas jų sprendimas gali turėti įtakos asmeninio tapatumo formavimuisi. Šiuo metu Lietuvoje besisteigiančios ir jau dirbančios, pagalbą teikiančios, tarnybos yra ne tik individualios psichologinės pagalbos, bet ir socialinių ryšių atkūrimo pavyzdys, savita solidarumo apraiška. Skambučiai psichologinės pagalbos tarnyboms gali būti vertintini kaip aktualiausių nūdienos jaunimo socialinių ir psichologinių problemų indikatoriai.

LITERATŪRA

1. **Degutis M.** Socialinių tyrimų metodologija. – Kaunas, 1999.
2. **Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N.** Aš myliu kiekvieną vaiką. – Vilnius, 1996.
3. **Gailienė D.** Jie neturėjo mirti. – Vilnius, 1998.
4. **Grigas R.** Socialinių įtampų Lietuvoje laukai. – Vilnius, 1998.
5. **Jaunimo** organizacijos Lietuvoje: Kas yra kas? – Vilnius, 1997.
6. **Kočiūnas R.** Svarbiausios efektyvaus psichologinio konsultavimo prielaidos // Vaikų psichologinis konsultavimas. – Vilnius, 1999.
7. **Lalienė A.** Potencialių Jaunimo linijos klientų problemų socialinė psichologinė analizė: magistro darbas. – Klaipėda, 1999.
8. **Lietuvos** demografiniai pokyčiai ir gyventojų politika. – Vilnius, 1995.
9. **Lietuvos** socialinė raida. – Vilnius, 2000.
10. **Luobikienė I.** Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika. – Kaunas, 2000.
11. **Mayring Ph.** Qualitative Content Analysis // Forum: Qualitative Social Research. 2000. Vol. 1 (2).
12. **Merkys G.** Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. – Šiauliai, 1995.
13. **Mertens D. M.** Research Methods in Education and Psychology. Integrating diversity with quantitative & qualitative approaches. – London: Sage Publications, 1998.
14. **Muccielle A.** Dictionnaire des methodes qualitatives en sciences humaines et sociales. – Paris: Armand Collin, 1996.
15. **Navaitis G.** Pokalbio psichologija: ir klausytis, ir girdėti, ir suprasti oponentą // Lietuvos rytas. 1994, liepos 26 d.
16. **Navaitis G.** Lietuvos šeima: psichoterapinis aspektas. – Vilnius, 1999.
17. **Svirskaitė I.** Jaunimo socialinės integracijos problemos // Lietuva socialinių pokyčių erdvėje. – Vilnius, 1996.
18. **Šlapkauskas V.** Jaunosios kartos socializacijos problemos Lietuvoje // Lietuvos socialinės panoramos kontūrai. – Vilnius, 1998.
19. **2000 Lietuvos** statistikos metraštis. – Vilnius, 2000.
20. **Žukauskienė R.** Rados psichologija. – Vilnius: Margi raštai, 1996.

SOCIAL–PSYCHOLOGICAL YOUTH PROBLEMS IN LITHUANIA: INVESTIGATIONS OF PHONE CALLS TO THE YOUTH LINE

Dr. Jonas Ruškus

Lector Audronė Mičiudaitė

University of Šiauliai

Summary

What is the characteristics of the youth social – psychological problems at present? Can we consider that young people have special social and psychological problems? – these were the main points of our analysis. Presumption that the biggest youth problem is contradictions in forming social identity was the hypothesis of the research. The research aim was formed accordingly – we tried to show social and psychological problems that forced young people to look for anonymous psychological social help. The place of research included Psychological Creative Youth Centre in Siauliai (PKJC) and the Youth Line programme. The methods of the research: 1) quality analysis of calls to Siauliai Youth Line; 2) quantity analysis of calls to Siauliai Youth Line, applying standard „Duty List”. The time of the research: 2000 September – 2000 November (I stage) and 2000 December – 2001 February (II stage). The sample of the work is not defined because of the ethics principles, the confidence and anonymity requirements. 1091 calls were on duty for 56 days – 224 hours. The largest part of the calls (50,8 %) were intentional calls, another part (30 %) were „empty” or „silent” calls. 220 calls needed consultations (20 %). As much as it was possible the contents of the conversations were registered.

During the first stage the facts were collected in several ways. First, the contents of the conversations were fixed by the author of the research who at the same time was a Youth Line volunteer – consultant. Second, the contents of the calls were given by other members of the Youth Line during the meetings. Third, extracts of conversations were fixed. It was required to remember the conversations as exactly as possible, to give phrases and ideas. The recommendation was not quote the caller. The information received was discussed during weekly supervisions. During the second stage the contents of the conversations were not registered. We used standard „Duty List” that every consultant was taught to fill in.

The analysis of calls to the Youth Line showed that young people come across such problems as inferiority of social interaction, shortage of competence in communication, loneliness, and „parents as super ego”. The categories of dominant youth problems emphasize that young people experience difficulties in forming social identity, entering the world of adults implicate dilemmas of personal „I” identity. New kind of relations with other people, other than in childhood, personal and social experience coordination, seeking independence implicate social and psychological dilemmas. If they are not solved in one way or another they may lead to serious personal disorders, degradation of social relations, breakup of social solidarity feeling. Youth Line is an adequate means to contribute to creating social identity and personal maturity for young people. A chance to be heard and understood, a possibility to get some advice might be like a bridge helping to have a new look and estimate your own experience, to find inner forces to develop your personality and social competence.